

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra Şanlıurfa'da meydana gelen sel görüntüleri [1]

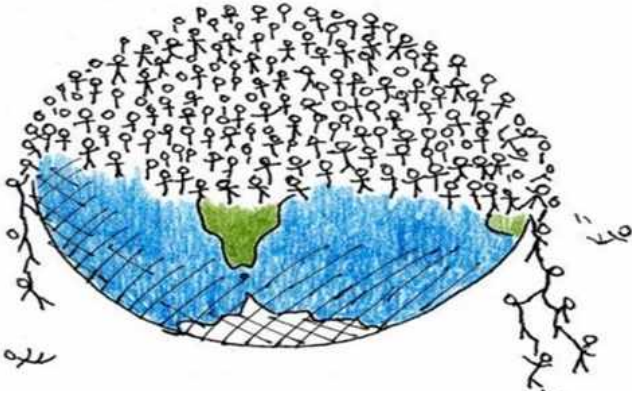
Dünya ve Türkiye'de Afet Risk Azaltma Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Kadınların Yeri

Küresel risklere açık hale gelmek bir ülkenin en büyük kâbuslarından biridir. Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) 15-19 Ocak 2023'de Davos'ta yaptığı toplantıdan çıkan raporda, 2025 yılına kadar ülkeleri tehdit eden en büyük küresel riskin "yaşam maliyeti krizi" olduğu belirtiliyor. 2025 yılından sonraki küresel risklerin başında ise "iklim krizi ile mücadelede ve iklim değişimine uyumda başarısız olmak" yer alıyor. Sonraki sıralarda "doğal felaketler, aşırı iklim olayları, biyolojik çeşitlilik kaybı ve ekosistemin çöküşü" geliyor. O halde, küresel ya da bölgesel afet risklerine karşı önlemlerin alınması, dolayısıyla etkili bir afet yönetimi bir ülke için oldukça kritik bir konu.

Güldemin Darbaş
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Mühendislik Mimarlık Fakültesi
Jeoloji Mühendisliği Bölümü
guldemin@ksu.edu.tr

Her yaşam kutsaldır. Yeryüzündeki her canlı'nın doğayla uyumlu biçimde yaşama hakkı vardır. Ancak 17. Yüzyıldan itibaren insanın Dünya'daki yaşamının merkezine kendini alması (homo-santrizm) ve sonrasında gelişen sanayi devrimi ile doğaya egemenlik kurma çabası, bu dengeyi insanlar lehine bozdu. İnsanın akli ve zekâsı Doğa'nın önündeydi. Bilimin ve teknolojinin ilerlemesi insan ömrünü uzattı, nüfus arttı. 8 milyarı aşkın bir insan nüfusu ile aynı gökyüzünü paylaşıyoruz (Şekil 1). Ancak bugünün dünya düzeninde kaynaklara ve fırsatlara eşit erişilememesi nedeniyle, bu in-

san nüfusunun bir bölümü çok zengin, çok daha büyük bölümü ise yoksullukla mücadele ediyor. Ekonomik anlamda kendi yeterliliğini sağlamış

Şekil 1. Dünya nüfusu giderek artıyor [2]

toplumlar ani gelişen toplumsal ya da doğal olaylarla daha kolay başa çıkabilirken, Dünya'daki nüfusun büyük dilimini oluşturan yoksullar ise bu konuda çok daha kırılgan. Birleşmiş Milletlerin bildirdiğine göre, son 50 yılda hava, iklim ve su kaynaklı 11 binden fazla afet yaşandı. Bu afetlerde 2 milyonu aşkın insan öldü ve 3,6 trilyon dolarlık ekonomik kayıp meydana geldi [3]. Afetlerin yıkıcı etkileri bunlarla sınırlı değil. Sağlık, eğitim, barınma ve çalışma haklarının kullanımı da afetle birlikte sekteye uğramakta. Derin ekonomik problemler toplumda sosyal çözümlerin, mutsuzlukların, intiharların, fiziksel şiddetin ve cinsel istismarın önünü açmakta, ülkeyi küresel riskler konusunda kırılganlaştırmaktadır. Özellikle küresel iklim değişimine bağlı meydana gelen afetlerin, önümüzdeki süreçlerde insan yaşamları, ekosistemleri, ekonomiler ve toplumlar için büyük bir tehdit oluşturacağı açıktır (Şekil 2). O halde salgınlar, sel, heyelan, deprem, orman yangını gibi afet risklerinin azaltılması, sağlıklı ve

Şekil 2. Küresel iklim değişimlerine bağlı riskler Dünya'ya her geçen gün daha çok tehdit ediyor [4].

huzurlu bir toplum ile sürdürülebilir kalkınma için oldukça önemli. 1960'lı yıllardan beri Dünya'da afet risklerinin azaltılması konusunda çalışmalar sürdürülüyor. Afetlere dirençli ülkeler yaratmak maksadıyla başlatılan ve Birleşmiş Milletler öncülüğünde sürdürülen bu çalışmalara 2000'li yılların başından beri toplumsal cinsiyet perspektifi de eklendi. Amaç, toplumun en kırılgan kesimini, en kırılgan zamanda korumak ve dirençliliklerini arttırmak.

Dünya'da afet yönetimi

Dünya'da hala en çok ölüme neden olan şeylerin başında hastalıklar gelmektedir. BBC'nin raporuna göre, ölümlerin yüzde 70'ten fazlası bulaşıcı olmayan ve yavaş yavaş ilerleyen kronik hastalıklardan kaynaklanıyor [5]. Trafik kazaları, sigara, salgın, terör, savaş ve intiharlar da ölüm nedenleri arasında. Ancak kitlesel ölümlerin en büyük nedenleri arasında salgın, iklim değişimine bağlı meydana gelen ani meteorolojik olaylar, orman yangınları ve depremler yer almakta. BM Afet Riski Azaltma Ofisinin (UNISDR) açıkladığı bir rapora göre son 20 yılda doğal afetlerde dramatik bir artış var. Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi, Birleşmiş Milletlere bağlı çok sayıda ülke ile birlikte kurulduğu günden beri Dünya'da afet risklerini azaltma çalışmaları yürütüyor (Şekil 3).

Şekil 3. Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi (UNISDR) logosu.

Dolayısıyla hem uluslararası hem de ulusal platformlarda afet etkilerinin azaltılması için resmî kurumlar tarafından ne türden çalışmalar yürütüldüğü merak ediliyor. Konuyla ilgili uluslararası politikalar 1960'larda Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun çalışmalarıyla başlamış. Bu çalışmalarda, 1963 ve 1968 İran, 1963 Üsküp depremleri ile Karayip ülkelerinde yaşanan kasırganın

yol açtığı tahribatla ilgili olarak, afetlere karşı müdahale önlemlerinin alınmasına karar veriliyor [6]. Bunları sırasıyla; 1971’de BM Afet ve Yardım (UNDRO), 1991’de BM İnsani İşler Bölümü (DHA) ve 1998’de BM İnsani İşler Koordinasyon Ofislerinin (UN OCHA) kuruluşları takip ediyor [6]. Sonra arka arkaya konferanslar düzenlenerek afet risklerinin azaltılmasıyla ilgili görüşmeler devam ediyor. Bunlardan bazılarını hatırlatalım: 1972, BM İnsan Çevresi Konferansı (Stokholm); 1976, BM İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat I (Vancouver); Habitat II (İstanbul, 1996); Habitat III (Quito, 2016); 1979, BM Dünya Meteoroloji Örgütü önderliğinde 1. Dünya İklim Konferansı; 1983, BM özel komisyonunun kuruluşu, ortak geleceğimiz raporu; 1985: BM Ozon Tabakasının Korunması için Viyana Sözleşmesi’nin kabulü; 1987 Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü’nün imzalanması; 1988: WMO ve BM Çevre Programı [6].

90’lı yıllardan itibaren afet azaltma konusunda daha sistemli çalışmaların yürütüldüğüne tanık oluyoruz: Birleşmiş Milletler 1990-2000 yılları arasındaki dönemi “Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On Yılı” olarak ilan ederek, afet risklerinin azaltılması konusunda etkili adımlardan bir tanesini daha atıyor. 1994’de Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma 1. Dünya Konferansı’nda Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı’nı kabul ediyor. Ardından 2000’de Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisinin (UNISDR) ilk adımları atılıyor. 2005’de BM Afet Risk Azaltma 2. Dünya Konferansı yapılarak, Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005-2015) kabul ediliyor. 2006’da Afet Risk Azaltma için Küresel Platform (GPDRR) kuruluyor. 2015’de BM Afet Risk Azaltma 3. Dünya Konferansı düzenlenerek, Sendai Çerçevesi (2015-2030) kabul ediliyor [6].

20. Yüzyılın önde gelen Alman sosyoloğu Ulrich Beck günümüz toplumlarını “risk toplumu” olarak ifade etmişti. Beck’e göre şu anda insan toplumlarını tehdit eden riskler de küresel ve herkes için eşit etkiye sahip [7]. Küresel riskler, Dünya üzerindeki bireylerin tümünü, mekân ya da sınıf farkı gözetmeksizin aynı ölçüde etkilemekte ve hiçbir sınır tanımamaktadır. Örneğin, temel besin zinciri insanları ve ülkeleri birbirine bağlamakta,

asit yağmurları, orman yangınları ya da diğer küçük tehditler ülke sınırlarını aşmaktadır (Şekil 4, [7]). Dolayısıyla riskin kontrolü ülkelerin kendi yeterlilik koşullarının çok daha fazlasını gerektiriyor ve ülkeleri bir araya getirerek zorunlu olarak çözüm üretimi konusunda ortak stratejik kararlar almaya zorluyordu. Afetler de küresel riskler listesinin başında, üstelik ülkelerin kalkınmasının önündeki en büyük engellerden bir tanesi. Afet risklerinin azaltılması ile ilgili çalışmalar ilk başladığında, alınan kararların büyük bölümü afet sonrası arama-kurtarma ve iyileşme çalışmalarıydı. Ancak özellikle 1980’lerden itibaren, yalnızca afet sonrası yardım politikalarının değil, aynı zamanda afet öncesi önlemlerin alınması konusu da tartışılmaya başlandı. Böylelikle afet risklerinin azaltılması, afete hazırlık ve müdahale tüm paydaşlar tarafından yürütülerek güçlendirilebilecekti. Bu durum özellikle kalkınmakta olan ülkeler bakımından oldukça önemliydi [9, 10].

Şekil 4. Ulrich Beck’e göre günümüz toplumları risk toplumlarıdır [8].

Bu kararlar ilgili ilk adım 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alındı. Doğa kaynaklı afetleri ve etkilerini azaltmaya yönelik olarak, 1990-2000 dönemi, “Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On Yılı” olarak ilan edildi [6, 9, 10] (Şekil 5). Uluslararası işbirliği ile dayanışmayı arttırmayı hedefleyen bu on yılda amaç, ülkelerin afetle mücadele kapasitelerini yükseltmek, erken uyarı sistemleri geliştirerek, afete dayanıklı yapıların yapılmasını sağlamak, bilim teknolojiyi kullanarak ülkelerin kendi stratejilerinin belirlenmesini sağlamak, afetleri önlemede bilimsel faaliyetler yürütüp, bunları paylaşmak, hazırlık/zarar azaltma konusundaki tedbirleri geliştirmek, bilgilendirme için eğitim öğretim programı hazırlayıp, insanlara farkındalık yaratmak [9].

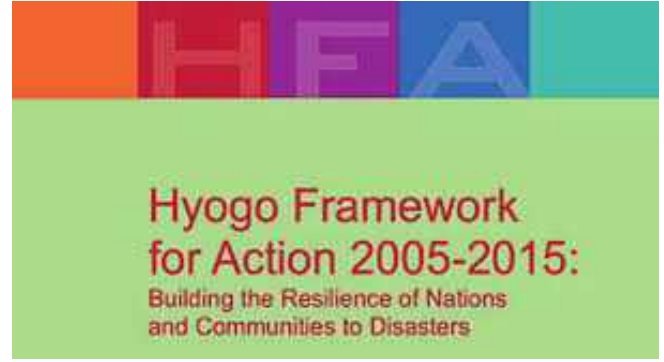

Şekil 5. Doğal Afet Zararlarının azaltılması on yılı 1990-2000 yılları arasında kapsar ve toplumsal cinsiyet farkındalığı konusunda önemli kilometre taşlarından biridir.

Ardından, 1994’de yine Birleşmiş Milletler önderliğinde ve “Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On Yılı” çalışmaları kapsamında Japonya’nın Yokohama kentinde ilk Dünya Konferansı gerçekleşti. Bu konferans sonucunda “Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı” kabul edildi. Bu çalışmalar, doğa kaynaklı afetleri önleme, hazırlık ve zarar azaltma amacıyla yapılacak çalışmalar için uluslararası düzeyde ilkeler niteliğindedi [9]. Amaçları arasında, kaynakların rasyonel kullanılması, risk değerlendirilmesinin yapılması, afet risklerinin azaltılması için önleme ve hazırlık çalışmalarına gereken önceliğin verilmesi, kalkınma ile ilgili yapılan plan ve stratejilerde afet önleme ve hazırlık çalışmalarını dâhil etme, erken uyarı sistemini planlama, afetleri önleme ve hazırlık aşamalarına toplumun dezavantajlı grupları da dâhil bütün kesimlerinin katılımını sağlama, ulusal ve uluslararası işbirliği sağlama bulunmaktaydı [9].

Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı’nın ardından Birleşmiş Milletler liderliğinde 2005’de Japonya’nın Kobe şehrinde Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma 2. Dünya Konferansı yapıldı. Bu konferansta Birleşmiş Milletler’e üye 168 ülkenin imzaladığı Hyogo Çerçeve Eylem Planı kabul edildi. 2005-2015 yılları arasındaki dönemi kapsayan Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda “Ulusların ve Toplulukların Afete Karşı Dayanıklılığını Oluşturmak” başlığı altında, afet risk azaltma süreçleri, farklı sektörlerde ve farklı ölçeklerde ayrıntılı olarak tanımlandı. Hyogo Çerçeve Eylem Planı (HFA) aynı zamanda afet risklerinin azaltılması ile ulusların ve toplulukların afetlere dayanıklılığının artırılması ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi arasındaki ilişkiye vurgu yapan temel ve öncü bir belge niteliğindedi (Şekil 6). Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda 3 strateji, 5 eylem ve 4 ortak konusu bulunmaktaydı. Stratejiler, afet risklerinin azaltılması konusunda yapılacak çalış-

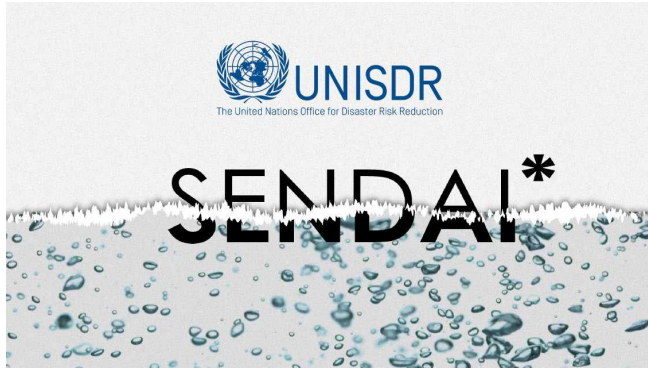
maların kalkınma programlarına eklenmesi, afet dirençlilik için farkındalık oluşturulması, yasallaştırılması, yerel ve merkezi kurumların duyarlılıklarının artırılması ve afet ve acil duruma hazırlık, müdahale ve iyileştirme programlarına afet risklerinin azaltılması yaklaşımının eklenmesini kapsıyordu. Eylem planlarında da özellikle her türlü afet karşısında toplumsal dirençlilik oluşturabilmek için eğitim, bilim ve teknolojiyi kullanmak ve risk faktörlerini azaltmak için eylemler planlanmak, böylece, etkin mücadele için afete hazırlık sürecini güçlendirmek vardı. Ortak konular ise bütünleşik afet yaklaşımı, toplumsal cinsiyet perspektifi ve kültürel farklılık, toplum ve gönüllü katılımı, kapasite geliştirme ve teknoloji transferi içeriyordu [9].

Şekil 6. Hyogo Çerçeve Eylem Planı, 2005-2015 yıllarını kapsar.

Hyogo Eylem Planı 2015’de sona erdi. Aynı yıl Japonya’nın Sendai kentinde Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma 3. Dünya Konferansı yapıldı. Burada da 2015-2030 yılları arasında kapsayacak şekilde yeni bir plan, Sendai Çerçevesi kabul edildi (Şekil 7). Hyogo Eylem Planı’nın devamı şeklinde olan Sendai Çerçevesi, Birleşmiş Milletlere bağlı 187 ülke tarafından kabul edildi. Amacı 2030 yılına kadar Dünya’yı tehdit eden afet risklerini kayda değer oranda azaltmak, mevcut risklerin azaltılması yanında yenilerinin oluşmasını önlemek ve afete karşı yüksek bir direnç geliştirmektir. Bu çerçevede; afet riskini anlamayı, yönetmeyi, kalkınma planlarında yer vermeyi ve afete hazırlığı güçlendirmeyi temel alan 4 öncelik hedef olarak belirlendi. Kapsam açısından karşılaştırıldığında Sendai Çerçevesi Hyogo Eylem Planına göre çok daha geniş kapsamlı oluşturuldu. Bu bağlamda uluslararası işbirliği, erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve afetlerin yol açtığı kayıpların önlenmesi hedeflerine sahip bu

metinlerde tehlike, risk, kırılganlık/zarar görülebilirlik ve direnç/dayanıklılık gibi kavramlar tanımlanmakta ve bu kavramsal tercihlerin ardında yatan anlayış farklılıkları açıklanmaktadır [9].

Şekil 7. Sendai Çerçevesi 2015-2030 yılları arasında Dünya'daki afet riskini azaltmaya yönelik olarak imzalanmıştır [11].

Türkiye'de Afet Yönetimi

Türkiye afetler konusunda oldukça kırılgan bir coğrafyaya sahip. Bu topraklarda gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde gerekse Cumhuriyet tarihi döneminde oldukça yıkıcı depremlere şahit olundu. Sayısız can ve mal kaybı yaşandı. Ülkemizde afet azaltma çalışmalarının dört dönemde incelenebileceğini söyleyebiliriz: 1. Dönem: 1944 yılı öncesi -; 2. Dönem 1944-1958; 3. Dönem 1958-1999 ve son olarak 4. Dönem 1999 yılı sonrası dönem [9]. 1999 yılına gelene kadar Türkiye'de afet yönetimi, alınan tedbirler ve çıkarılan yasalar genellikle "afet sonrası iyileştirme" biçimindeydi [6]. Cumhuriyet tarihinde afetlerle ilgili ilk kanunun 1939 Erzincan'da Mw 7,8 büyüklüğünde meydana gelen Erzincan depreminden sonra, depremin yaralarını sarma amacıyla çıkarıldığını görüyoruz (Şekil 8). 17 Ocak 1940 tarihinde "3773" sayılı kanun "Erzincan'da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntıklarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanunu'dur" [9]. Buna ilave olarak 14 Ocak 1943 tarihinde, o yıllarda çokça yaşanan sel ve su baskınlarına yönelik "4373" sayılı "Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma" kanunu da çıkarılmıştır.

Şekil 8. 1939 Erzincan Depremi [12]

Türkiye'de 1950'li yıllarda yaşanan sanayileşme atakları, köylerden kentlere yoğun bir göçün başlamasına neden olmuştu. Göç, kentlerin kenarlarında gecekonduların oluşmasına, alt yapısız, imarsız konutların yükselmesine olanak verdi. Bu dönemde, bu sorunların çözümüne yönelik imar yasaları hazırlandı (1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı "İmar Kanunu"). Bu kanunla afet riski altında bulunan bölgelerde yapılaşmanın gerçekleştirilmemesi, afet riski altında bulunan mevcut yapıların güçlendirilmesi planlanmıştı. Ayrıca yeni yapıların yıkılması durumunda uygulanacak yaptırımlar da kanun içeriğinde yer almaktaydı [9, 13]. Bu gelişmeleri takiben 9 Mayıs 1958 tarihinde çıkarılan 7116 sayılı kanunla İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştu. Bakanlığın görevleri arasında, afetlerden önce ve sonra gerekli önlemleri alarak, yerleşim planları hazırlamak, konut problemini çözmek, yapıyla ilgili belli standartlar oluşturmak ve bunların denetlenmesini ve geliştirilmesini sağlamak bulunmaktaydı. 1959'da halen değişikliklerle yürürlükte olan, 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" çıkarıldı. Kanunun amacı, afetlerin (deprem, yangın, su baskını, kütle akmaları, çığ vs) tanımlanması, afet kavramının genişletilmesi, vatandaşların can ve mal güvenliği için yeni yerleşim yerlerinin düzgün seçilmesinin sağlanması, afet zararlarının azaltılması için genel bütçe dışında afet fonunun oluşturulması ve afet zararlarının azaltılmasına yönelik o güne kadar yürürlüğe giren yasaları tek çatı altında toplamış olmasıdır [9]. Ancak 7269 sayılı kanun yetersiz kalınca, 23 Temmuz 1995 tarihinde 4123 sayılı "Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yü-

rütülmesine Dair Kanun" çıkarılmak zorunda kaldı. Böylece 1999 yılına kadar Türkiye'de afet mevzuatı oldukça karışık bir hal aldı [9].

Türkiye için 1999 yılında meydana gelen Gölcük ya da bir diğer adıyla Marmara depremi önemli dönemeçlerden biri oldu. 17 Ağustos 1999 yılında Mw 7,4 büyüklüğünde meydana gelen bu depremin ülkede ekonomik, fiziksel ve sosyal anlamda çok yönlü etkileri meydana geldi. Depremin ardından 27 Ağustos 1999 tarih ve 4452" sayılı "Doğal Afetlere Karşı Alınabilecek Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu" olarak yeni bir kanun çıkarıldı. Daha sonra "Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı" kurulmuş, sonrasında, başkanlık "Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'ne" dönüştürülmüştür [6, 9, 10].

Tüm bu gelişmelerin ardından hem eksiklikleri gidermek hem de tüm birimleri tek bir noktada birleştirmek için 29 Mayıs 2009 tarihinde 5902 sayılı "Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ile AFAD'ın kuruluşunu görmekteyiz (Şekil 9). Bu kanunun çıkartılma amacı; afet olmadan önce hazırlık, önleme, zarar azaltma, müdahalede bulunma ve bunlarla ilgili tüm faaliyetlerin tek merkezden yönetmesidir. Elbette Türkiye'de yapılan bu çalışmalar yukarıda sıralanan kanunlarla sınırlı değil. Afet önleme ve müdahale konusunda Belediyelere de çeşitli sorumluluklar verildi. Ayrıca afet riski altında bulunan alanların belirlenmesi, bu alanda bulunan yapıların güçlendirilmesi ya da bir standarta uygun hale dönüştürülmesiyle ilgili kanun nezdinde çeşitli tedbirler de alınmıştı.

Şekil 9. 2009 yılında kurulan AFAD ile Türkiye afet risk azaltma çalışmalarında önemli bir yol katetmiştir.

Tarihin tozlu sayfalarına baktığımızda AFAD'ın

kurulmasıyla ilk olarak kurumsal yapılanmaya ağırlık verildiğine tanık oluyoruz, sonrasında ise afet plan ve politikaları oluşturma sürecine girildi [13]. AFAD, Türkiye Afet Müdahale Planını çıkararak müdahaleye ve kriz yönetimine odaklandı. Şu anda ise çalışmalarını risk azaltma üzerine yoğunlaştırdı. Şekil 10'da bütünlük afet yönetimi aşamalarını görebilirsiniz [14].

Şekil 10. Bütünlük Afet yönetimi aşamaları [14].

Afet Dirençlilikte Kadınların Yeri

Her ne kadar bir doğa kaynaklı afet meydana geldiğinde, afetin toplumun tüm bireylerini eşit bir şekilde etkilediği düşünülse de pratikte öyle olmadığı hiçbir bilimsel kaynağa başvurmadan kolaylıkla söylenebilir. Ekonomik kendine yeterlilik, eğitim düzeyi, afet olaylarına duyarlılık, yaş, cinsiyet, engellilik gibi faktörler afet ile zarar görülebilirlik arasındaki ilişkiyi belirler [10, 16, 17, 18]. Toplumların en kırılgan kesimleri afetlerden etkilenen en kırılgan kesimle aynıdır. Listenin başında ise kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve marjinal gruplar bulunur [10, 16, 17, 18]. Bunların bilinmesi afet önleme ve zarar azaltma politikalarında stratejik öneme sahiptir. Elbette öncelikli plan afetin gerçekleşmeden önce önlenmesidir. Afet sonrasında arama, kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarının olabildiğince hızlı gerçekleşmesi hayati önemdedir. Afet risk azaltma strateji ve planları sürdürülebilir kalkınma ve afet zarar azaltma politikaları açısından ülkedeki tüm kalkınma stratejilerine de eklenmelidir [9, 10, 16, 17, 18]. Afet farkındalık ya da afet okuryazarlık konusunda da etkili bir eğitim öğretim stratejisi belirlenmelidir ki bu stratejinin de her türlü eğitim öğretim çalış-

malarına entegre edilmesi gerekir. Afet süreç ve sonuçları birlikte değerlendirildiğinde ülkede yaşayan her vatandaşın afetten eşit şekilde etkilenmediğini görmekteyiz. Bu nedenle toplumdaki tüm dezavantajlı kesimlerin de yararlanacakları biçimde afet risk azaltma politikaları oluşturulmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de öncelikli olarak tüm afet risk azaltma politikalarına uyarlanacak toplumsal cinsiyet perspektifi düşünülmelidir [9, 10, 16, 17, 18].

Kadınlar neden daha çok etkileniyor?

Bu bölümde özne her ne kadar kadınlar olsa da bu gruba kız çocukları, engelliler, yaşlılar ve diğer marjinal grupları da eklemenin önemini vurgulamak gerekir. Onlar, toplumun eşitsizliklerden en çok etkilenen, en savunmasız topluluklarını oluştururlar. Afetler de bir toplumun en kırılgan hallerini yansıtır. Dolayısıyla afet dönemlerinde mevcut koşullar nasılsa, o koşullar afet sonrasında daha da derinleşir [9, 10, 16, 17, 18].

Literatür çalışmaları bize yoksulluk ile zarar görülebilirlik arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu gösteriyor. Bir ülkede iş gücüne en az katılım sağlayan kesimler, evde ücretsiz emek işçileri ev kadınları, çocuklar, engelliler ve yaşlılardır. 2021 verilerine göre Türkiye’de iş gücüne katılan kadınların ortalaması % 31,9’dur [19]. Dünya’daki iş gücüne katılım ise Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 2023 raporuna göre 2022’de kadınların % 47,4; erkeklerin ise % 72,3’tür [20]. Yani Dünya genelinde de kadınların erkeklere göre iş gücüne katılım oranları düşüktür. Afet dönemlerinde ciddi bir istihdam kaybının da yaşandığı kolayca tahmin edilebileceğine göre, kadınların ve diğer dezavantajlı vatandaşların afet sonrasında da derin bir yoksullukla mücadele etmek zorunda kalacağı açıktır (Şekil 11).

Şekil 11. Küresel riskler zengini daha zengin fakiri daha fakir yapmaktadır [21].

Kadınların ve kız çocuklarının bir diğer dezavantajları eğitim olanaklarına eşit bir şekilde erişememeleridir. Türkiye’de 4+4+4 eğitim sistemine göre zorunlu eğitim 12 yıldır. Ancak ilk 4 yıldan sonra ailenin rızasıyla öğrenciler örgün eğitimden alınıp, açık öğretim okullarına gönderilerek, eğitim-öğretim konusunda kısıtlanmayla karşı karşıya kalıyorlar. Her ne kadar Türkiye’de okullaşma oranı her geçen gün artsa da, çeşitli nedenlerle kız çocukları ev işleri ya da aile bütçesine katkı koymak gerekçesiyle örgün eğitimden uzaklaştırılabiliyorlar. Afet, salgın ya da ekonomik kriz gibi nedenlerle kız çocukları aile bütçesine getirdiği yük gerekçesiyle erken yaşta evliliğe zorlanabiliyorlar. Çocuklar yeteri kadar eğitim almadıkları için bazı temel becerilerden yoksun olarak büyüyorlar. Örneğin fiziksel anlamda güçsüz olduklarından kendilerini enkazdan çıkarmayı ya da güçlü bir sel olduğunda ayakta kalmayı başaramıyorlar. Yüzme bilmiyorlar ve çoğu zaman boğularak hayata veda etmek durumunda kalıyorlar [15, 16, 22].

Kadın, çocuk, yaşlı ve engellilerin bir diğer problemi her türlü şiddet (fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik) ya da ayrımcılık olayına maruz kalmaları. Hemen her gün her hangi bir gazetesinin üçüncü sayfa haberlerinde eşleri ya da birlikte olduğu erkek arkadaşları tarafından darp edilen ya da öldürülen şiddet mağduru kadınlara ait haberleri okumak mümkün. Kendilerini savunmaktan yoksun çocuk, yaşlı ve engelliler de şiddet olaylarına kolaylıkla maruz kalabilmekte. Bu anlamda seslerini dahi duyuramamaktadırlar.

Sosyal çöküntünün olduğu toplumsal yapının bozulduğu afet, salgın gibi dönemlerde şiddet olayları sayıca artmakta [17, 18]. Elbette bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaygın olduğu toplumlarda daha kaotik bir görünüm sunmaktadır. Afet sonrasında en sık rastlanan şiddet olayları, cinsel, psikolojik, fiziksel ve duygusal istismar; cinsel istismar, kaçakçılık ve fuhuş, erken yaşta ve zorla evlilik, aile içi şiddet, kaynaklara, fırsatlara ya da hizmetlere erişimde engellenmedir [17].

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir diğer yansıması cinsiyete dayalı toplumsal rollerdir [15]. Toplumsal roller kadınları çocuklara, yaşlılara ve engellilerin bakımına zorladığından, afet sırasında bazı kadınların onları terk edip gidemediği, kendi hayatlarını kaybetme bahasına bakmakla yükümlü olduklarıyla kalmalarına zorladığını görüyoruz. Bir kısım kadının da toplumsal norm gereği, eş ya da babalara bağımlı olduklarından, afet sırasında onlardan bağımsız karar alamadıklarını ve bu durumun da kadınları pasif duruma düşürdüğünü gözlemliyoruz. Bazı topluluklarda kız çocuklarının yeteri kadar beslenmedikleri ve kimi kültürel norm ya da yapıların da kız çocukları ile kadınları erkeklere bağımlı hale dönüştürdüğü biliniyor. Zayıf beslenme ve zayıf zihinsel yeterlik afet sırasında kendini korumada dezavantaj, bu da kız çocukları ile kadınların daha çok ölümüne neden oluyor. Geleneksel kıyafet ya da dini geleneklerin de kadın ve kız çocuklarının önünde zaman zaman engel teşkil ettiğini listeye eklemek gerekir.

Toplumsal cinsiyet rolleri afet sonrasında da devam etmekte, afetten sonra kadınlardan çocuk, yaşlı ve engellilerin bakımı, yemek, temizlik gibi işleri yapmalarına devam etmeleri beklenmekte (Şekil 12). Bu konuda erkekler de görev almakla beraber, kadınlarla kıyaslandıklarında onlar kadar sorumluluk almadıkları gözlenmektedir. Kadınların afet sonrasında yerleştirildikleri konteyner ya da çadır kentlerde en büyük problemlerinden biri hiç tanımadıkları kimselerle aynı yeri paylaşmak zorunda kalmaları, buna bağlı olarak da bir diğeri ise konteynerlerde ya da çadır kentlerle kendilerine ait kilitli bir odanın bulunmaması. Üstlerini değiştirebilecekleri bir alandan mahrum olan kadınlar, doğal olarak güvenlik tehdidi ile de karşı karşıya kalmaktalar. Temiz su, besin, hijyenik

malzemeler de önemli sorunlardan biri [17, 23].

Şekil 12. Kadınlar afet sonrasında dahi toplumsal cinsiyet rollerine devam ediyorlar [23].

Kadınların önemli bir diğer problemi afet sonrasında yetersiz beslenme, temiz su ve hijyenik problemler nedeniyle yaşadıkları sağlık problemleri. Pek çok gebe kadının düşük ya da erken doğum yaptığı, sağlıklı doğan bebeklerin ise sağlıklı ortamlarda yaşama devam ettikleri gözleniyor. Böyle zamanlarda kadınlarda kalıcı sağlık problemleri baş gösterebiliyor ve bu durum doğurganlıklarını etkileyebiliyor [9, 10, 16, 17, 18].

Toplumların kadın, çocuk, yaşlı ve engellilere olan tutum ve davranışları da afet ile zarar görülebilirlik arasındaki ilişkiyi belirleyen faktörlerden biri. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin yüksek oranda olduğu, ayrımcılığın olmadığı ülkelerde afetlerden etkilenme az oranda gerçekleşiyor. Böyle topluluklarda kadınlar kendilerini ilgilendiren konularda yüksek oranda temsil ediliyor, dolayısıyla afet zararlarını azaltma sürecinde etkili roller üstlenerek zararın azaltılması ve işlerin organize edilmesinde büyük işler çıkarabiliyorlar. Ancak eşitsizliklerin ya da ayrımcılıkların çok olduğu ülkelerde, bu durum tam tersi şekilde işliyor. Kadınlar çoğu yerde söz sahibi değiller ve onlarla ilgili kararların çoğu erkekler tarafından veriliyor. Oysa toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı, kadınların kamusal ve siyasi kesimlerde yüksek oranda temsil edildiği, hukuk sisteminin yerleştiği gelişmiş toplumlarda kadınlar afetleri rahat bir şekilde tolere edebiliyor [9, 10, 16, 17, 18].

Afet Risk Azaltma Politikalarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifi

Yukarıda da geniş bir biçimde özetlendiği gibi afetler bir toplumda bulunan hemen herkesi etkiliyor olmasına rağmen, etkileme derecesi o toplumun ekonomik gelişmişliğinden hukuk sistemine, eğitim kalitesinden toplumsal cinsiyet bakışına kadar pek çok parametrenin etkisi altında. Afet çalışmalarına toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleşmesi ilk kez 1990'ların başında Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Doğal Afet Azaltma On Yılı olarak ilan edilmesinin ardından gerçekleşti. 2000'li yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler önderliğinde uluslararası strateji, politika ve planlarda ve akademik çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektifi başlığı altında afet konusunun irdelendiğini görüyoruz [10].

Daha sonra 1994'de Yokohama Konferansı ve Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı, ardından, 1999'da Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası Stratejisi (ISDR) kabul edilmişti. 2000 yılında ise Binyıl Kalkınma Hedefleri ve ISDR Sekreterya'sının oluşturulduğunu görüyoruz. Bu arada 1995'de Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda "Kadınlar ve Çevre" başlığı altında afetlerin yol açtığı sorunların kadınlar üzerindeki etkileri konuşuldu. 2000'de Pekin Eylem Platformu'nun Pekin+5 Bildirgesi'nde, toplumsal cinsiyet boyutunun afet risk yönetim sürecine dahil edilmesi gerekliliği vurgulandı [10].

18-22 Ocak 2005 tarihleri arasında Japonya'nın Kobe kentinde "Doğal Afetlerin Etkilerinin Azaltılması Konferansı" düzenlenmişti. Konferans sonucunda "Hyogo Bildirgesi" ile "Ulusların ve Toplulukların Afetlere Karşı Dirençlerinin Artırılması Eylem Çerçevesi (2005-2015)" imzalandı. Hyogo'nun afet risk azaltma politikalarında toplumsal cinsiyet perspektifini açıkça önelediğini söyleyebiliriz. Bu perspektifte Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda afetlerle mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile kadının durumunun güçlendirilmesi gerektiği öne çıkarıldı. Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda bazı maddelerde kadına özellikle atıfta bulunulmuş; uygun eğitim ve öğretim fırsatlarına eşit erişim sağlamanın yanı sıra, toplumsal cinsiyet ve kültürel duyarlılık eğitiminin afet risk azaltma eğitim ve öğretiminin

temel bileşenlerinden biri olmasının teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştı.

Kadınlar her ne kadar afet sırasında ve sonrasında erkeklerle kıyaslandığında çok daha kırılgan olsalar da, afet sonrasında çok hızlı toparlanmakta, hayatta kalma ve iyileşmeyle ilgili süreçlerde daha hızlı organize olabilmekteler (Şekil 13). Bu nedenle 2012'de Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması Gününün teması, "Kadınlar ve Kız Çocukları, Direncin Gizli Kuvvetleri" olarak ilan edilmişti [24]

Şekil 13. Kadınlar afet sonrasında hızla örgütlenip, afet azaltma çalışmalarına katılmaktalar [25]

2015 yılında Hyogo Eylem Planının süresinin dolmasıyla, Japonya'nın Sendai kentinde yine Birleşmiş Milletler önderliğinde 2015-2030 yıllarını kapsayacak şekilde Sendai Afet Risk Azaltılması Çerçevesi kabul edildi. Sendai Çerçevesi, III. Dünya Afet Risk Azaltma Konferansındaki müzakerelerin ardından afet risk azaltmaya yönelik yeni bir uluslararası çerçeve olarak kabul edilmişti [7, 10]. Bu çerçeve Hyogo eylem planının bir devamı ancak çok daha kapsamlıydı. Öncelikli hedefler ile kılavuz ilkeler bölümünde afet risklerini azaltmada toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu özellikle yapılmıştı. Örneğin önceliklerden biri "kadınların ve engellilerin toplumsal cinsiyet açısından eşit ve evrensel olarak ulaşılabilir afete müdahale, iyileşme ve rehabilitasyon ile yeniden yapılandırma yaklaşımlarına liderlik etmeleri ve teşvik edilmeleri yönünde güçlendirilmeleri" idi.

Kılavuz ilkelerde "...cinsiyet, yaş, engellilik ve kültürel perspektifin tüm politika ve uygulamalara entegre edilmesi gerektiği, kadınların ve gençlerin liderliğinin teşvik edilmesinin zaruri olduğu..." veya "kadınlar ve kız çocuklarının ilgili süreçlere katılımı, afet risklerinin etkin şekilde yönetilmesi ve cinsiyete duyarlı afet risk azaltma politika, plan ve programların hazırlanması, desteklenmesi ve uygulanması bakımından kritik önemdedir; kadınlar için afetlere hazırlık konusunda güçlendirici ve aynı zamanda, afet sonrasında alternatif geçim kaynaklarının sağlanması için gerekli kapasite artırma önlemleri alınmalıdır " şeklinde vurgulamalar yapılmıştır [7, 10]. Bu maddeler afet risk azaltma politikalarının kalkınma politikalarına eklenmesi, afet öncesi kadar afet sonrasında da kadınların özellikle ekonomik olarak güçlendirilmesinin kritik öneme sahip olduğunun ifade edilmesi bakımından önemlidir.

Sendai Çerçevesi Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı ile ilgili olan belgeler aşağıda listelenmiştir [26]

- 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, özellikle de "toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi"ne yönelik SKA 5
- Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hükümleri
- CEDAW'ın iklim değişikliği bağlamında afet riskinin azaltılmasının toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarına ilişkin 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı (CEDAW/C/GC/37) 2
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)'nin Toplumsal Cinsiyete İlişkin Geliştirilmiş Lima Çalışma Programı ve Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı 3
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi için Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı 4
- BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi için Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı 5

Türkiye Sendai Afet Risk Azaltılması Çerçevesinin imzalayıcıları arasında. 2015'de Birleşmiş Milletlere bağlı 187 ülke ile birlikte çerçeve metnini imzalayarak, afet risk azaltmaya ilişkin Sendai Çerçevesinde belirlenmiş hedefleri, Türkiye de taahhüt etmiştir. Afet yönetimi konusundaki çalışmalar Türkiye'de Afet ve Acil Durum Yöne-

timi Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülüyor. AFAD'ın afet azaltma konusunda Türkiye'de tek yetkili olduğundan daha önce bahsedilmişti. Ayrıca, AFAD, Sendai Çerçevesi'nin uygulamasından sorumludur. Bu çerçevede AFAD'ın Sendai çerçevesi uyarınca afet risk azaltma konusunda ulusal platformları kurması ve risk azaltma planları yapması gerekmektedir. Ulusal platformlar kurulmasa da, 2022 yılında Kalkınma Planında bahsedilen Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) hazırlanmış ve Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 81 ili kapsayan İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP) ile İl Afet Müdahale Planı da (TAMP 81) yürürlüktedir [10]

Türkiye tarafından sunulan Sendai Çerçevesi Veri Hazırlığı İnceleme Raporu'nda Türkiye'nin afetlerde yaş, cinsiyet ve engelliliğe göre ayrıştırılmış verileri henüz tutmadığı görülebilir [28]. Raporla en önemli tespitlerden bir tanesi de Türkiye'de çoklu erken uyarı sisteminin bulunmadığıdır. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) incelendiğinde plan hazırlanırken belirlenen temel stratejilerin Hyogo ve Sendai Çerçeve metinleri doğrultusunda oluşturulduğu, ancak her iki metinde vurgulanan toplumsal cinsiyet vurgusunun TARAP'ta yer almadığı anlaşılmaktadır [10]. Yine de 2023 yılında Cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanan TERRA (Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment/ Türkiye Depremler İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Değerlendirmesi) raporuna, Sendai çerçeve metninde vurgulanan ve paydaş ülkelerin strateji ve eylem önerilerinde yer alması istenen, "kadın ve kız çocuklarının, afet öncesi, sırası ve sonrasında eşitlik ve hakkaniyetle haklarına erişebilmesi, desteklenmesi ve güçlendirilmesi maddesinin yer alması kıymete değerdir [10].

Son Söz

Afetler, toplumların en kırılgan zamanlarıdır ve bir ülkede afetlerden toplumun yine en kırılgan kesimleri diğerlerine göre daha fazla etkilenir. Afetlerden etkilenme, ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle yakından ilgilidir. 2000'li yıllardan beri Dünya'da afet risk azaltma politikalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin yer aldığını görüyoruz. Ancak ülkemizde bulunan Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) incelendi-

ğinde, böyle bir boyutun dikkate alınmadığı, yani risk azaltma politikaları ile bu politikaları uygulama ve stratejilerinde başta kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi kırılgan gruplara yönelik herhangi bir maddenin yer almadığı ortaya çıkıyor. Bu durum, kadınların, çocukların, yaşlıların, engellilerin, yükümlülerin, göçmenlerin ve diğer marjinal kesimlerin afetlerden daha fazla etkilenmelerine neden oluyor. Bu gruplar, afetten sonra daha çok yoksullaşmakta, şiddete daha çok maruz kalmakta, daha sağlıklı beslenmekte, daha sık hastalanmakta, mahremiyet, güvenlik ve hijyen gibi risklerle daha çok karşı karşıya kalmaktalar. Bu nedenle kadın ve diğer dezavantajlı kesimlerin afetlerden en az düzeyde etkilenmelerini sağlamak için afet risk azaltma politikalarına mutlaka toplumsal cinsiyet perspektifinin eklenmesi, kadınlara afet okur yazar eğitimlerinin verilmesi, kadınların afet öncesi güçlendirilmeleri kadar afet sonrasında da kadınlara gelir getirici alternatif geçim kaynakları için uygun politikaların hazırlanması gerekir [27, 28, 29, 30].

Kaynakça

- [1] <https://www.dunya.com/gundem/deprem-bolgesini-sel-vurdu-adiyaman-ve-sanliurfada-can-kaybi-ve-kayıplar-var-haber-688374>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [2] <https://www.bilimkurgukulubu.com/genel/inceleme/nufus-artisi-devam-edecek/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [3] <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-son-50-yilda-11-binden-fazla-dogal-afet-yasandi-2-milyon-kisi-oldu/2004518>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [4] <https://yesilgazete.org/iklim-degisikliginin-kuresel-ekonomiye-etkisi-belkis-gokbulut/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [5] <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/olum-ve-olum-nedeni-2020-2021-yili-istatistikleri-aciklandi/2828689>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [6] Özmen, B. (Ed) Afet Yönetimi II. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. E-ISBN: 978-975-06-3419-2, 256 s., Eskişehir, 2019.
- [7] Cuhacı, A. Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı. Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi 14. Sayı, 129-158, 2007.
- [8] <https://www.sosyalsbilimler.org/ulrich-beck-korku-risk-toplumu/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [9] Değirmenci, B. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Sürdürülebilir Kalınma Bağlamında Afet Mevzuatının Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Afet Yönetimi Programı Yüksek Lisans Tezi, 126 s., İzmir, 2021.
- [10] Beşpınar, F. U., Beşpınar, Z. 6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme Ankara Barosu Dergisi Deprem Özel Sayısı, 1.. Cilt Kamu Hukuku, 467-502, 2023.
- [11] <https://deprem.istabip.org.tr/sendai-afet-risk-azaltma-cercevesi>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [12] <https://eksiseyler.com/cumhuriyet-tarihinde-olculmus-en-buyuk-deprem-1939-erzincan-depremi/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [13] Ersoy Y. A. Afet Yönetimi I. İstanbul Üniversitesi, Acil Durum Ve Afet Yönetimi Uzaktan Eğitim Önlisans Programı, Ders Notları, 346 s., 2023.
- [14] <https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/faydali-bilgiler/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [15] Gündüz, F. Afetlerde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifi ile Çıkarılması Gereken Dersler (Haiti ve Japonya Depremi Örneği), IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (12): 440-461, 2022.
- [16] Ciampi, M. C., Gell, F., Lasap, L., Turvill. E. Toplumsal Cinsiyet ve Afet Risk Azaltma, Paradigma Akademi. Çeviri: Gül Yalçın, Ebru İnal, Nüket Paksoy Erbaydar, Edip Kaya, ISBN: 978-625-7881-05-0, 2020.
- [17] Düger, Y. ve Yaman, M. Doğal Afetler Bağlamında Kadına Yönelik Cinsiyet Temelli İnsan Hakları İhlalleri. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (KMUSEKAD), 24 (43): 931-952, 2022.
- [18] Aytaç, S., Sert Etaman, F., Çetin Aydın, G., Reçber, B., Sezen, H.K. Kadına Yönelik Şiddetin Dünü, Bugünü, Yarını: Kestirim Tabanlı Bir Araştırma Sosyoloji Konferansları No: 54 (2016-2) / 275-297, 2016.
- [19] Koç, E., Yeniçeri, Z. COVID-19 Pandemi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğine Etkileri. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi <http://dergipark.gov.tr/ktc> Sayı IV (1) 80-102, 2021.
- [20] https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_865505/lang--tr/index.htm#:~:text=K%C3%BCresel%20%C3%A7apta%2C%20kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20i%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BCne%20kat%C4%B1%C4%B1,ise%20%72%2C%20oldu. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [21] Tuncer, F. F. Öngörülemeyen Bir Küresel Düzen ve Covid-19: Covid-19 Karikatürleri ile Yeni Düzen Okuması Gaziantep University Journal of Social Sciences 2020 Special Issue 42-58, 2020.
- [22] İlgin, H.Ö. ve Karagül, D. Afet Süreçlerinde Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanlarının Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği. Journal of Emerging Economies and Policy, 7(2), 85-103, 2022.
- [23] <https://esitlikadaletkadın.org/cadirdan-konteynere-depreme-icin-temel- ihtiyaclara-ulasim-hala-cok-zor/>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [24] <http://www.unisdr.org/2012/iddr>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [25] <https://mgm.gov.tr/FILES/Haberler/2012/afetzarar.pdf>. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.
- [26] <https://dogadernegi.org/wp-content/uploads/2024/02/Bil>

gi-Notu-5.pdf. Erişim Tarihi 2 Mayıs 2024.

- [27] Usta, E. Afet Yönetiminde Risk Azaltmanın Önemi, Tecrübeler ve Türkiye'deki Uygulama Örnekleri. DEU Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Afet Yönetimi Programı Yüksek Lisans Tezi, 156 s., İzmir, 2019.
- [28] Altıparmak, Ö. Türkiye'de Afet Risk Azaltma Politikaları ve Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. Hukuk, Doğa ve Toplum Vakfı – HUDO, Bilgi Notu-5, 2024.
- [29] Kurada, B. , Evren Tanrıverdi, E., Şen, M.F., Demirkol Kılıç, E., Yalçın, D. Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformuna Genel Bakış. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 10(1), 24-29, 2023.
- [30] Okay, N. ve İlkaracan, İ. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Risk Yönetimi. Resilience, 1-12, 2018.